

Η Χρυσή

Το χωριό είναι χτισμένο στους πρόποδες ενός λόφου που στέφεται από ένα ερειπωμένο φρούριο. Έχει υψόμετρο 120μ., το χαμηλότερο στην Αλμωπία. Κατά την απελευθέρωση από τους Τούρκους είχε το όνομα Σλάτινο (=Χρυσή). Στα 1859 επισκέφθηκε το χωριό ο Μ. Delacoulonche, μέλος της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής στην Αθήνα, εντόπισε το κάστρο και το ταύτισε με την αρχαία Ευρωπό, που κατά τη γνώμη του στα πρωτοχριστιανικά χρόνια μετονομάστηκε Αλμωπία και από τον 10ο μ. Χ. αιώνα Μογλενά. Το χωριό το αναφέρει Σλάτινο και την περιοχή Παλαιόκαστρο. Στα 1934 ο καθηγητής Α. Κεραμόπουλος επισκέφθηκε το κάστρο και το ταύτισε με τη Διοκλητιανούπολη, έδρα επισκοπής του 9ου αιώνα υπαγόμενης στη Μητρόπολη Θεσσαλονίκης, η οποία κατά τον ίδιο μετονομάστηκε αργότερα Μογλενά. Σήμερα οι αρχαιολόγοι αποδέχονται ανεπιφύλακτα την ταύτιση της Χρυσής με τα βυζαντινά Μογλενά και του κάστρου της με το αναφερόμενο από βυζαντινούς συγγραφείς. Το *Κάστρο της Χρυσής* κηρύχθηκε το 1980 αρχαιολογικός χώρος και το 1985-87 διενεργήθηκε σ' αυτό ανασκαφή από την αρχαιολόγο Δ. Ευγενίδου, αφού στο μεταξύ, ιδιαίτερα μετά το 1922, οι κάτοικοι του χωριού χρησιμοποίησαν αρκετό οικοδομικό υλικό για την οικοδόμηση των σπιτιών τους. Το Κάστρο περικλείει έκταση 40 περίπου στρεμμάτων. Σώζεται ο περίβολος των τειχών σε μήκος 500μ. καθώς και τρεις μεγάλοι πύργοι. Το τείχος έχει πάχος περίπου 2,5 μ. και είναι κατασκευασμένο από πέτρες του ποταμού Μογλενίτσα που περιτρέχει το λόφο. Οι πύργοι φτάνουν στο ύψος των 7μ. Η χρονολόγηση του Κάστρου ορίζεται στον 10-12ο αιώνα μ. Χ. Τα παλαιοχριστιανικά δείγματα γύρω από το κάστρο επιτρέπουν την υπόθεση ότι η αρχική του χάραξη μπορεί να έγινε κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο. Οι ανασκαφές αποκάλυψαν τα ίχνη μιας βασιλικής του 11-12ου αιώνα, που μπορεί να είναι ο επισκοπικός ναός της πόλης. Από τις ανασκαφές επιβεβαιώθηκε ότι η πόλη των Μογλενών, που εκτεινόταν κι έξω από το κάστρο στην ανατολική πλευρά του λόφου, παρουσιάζει συνεχή κατοίκηση τουλάχιστον από τον 8ο μέχρι τα τέλη του 12ου μ.Χ. αιώνα. Εκτενής αναφορά στο *Κάστρο* γίνεται από τον ιστορικό του 11ου μ.Χ. αι. Κεδρηνό, ο οποίος περιγράφει την πολιορκία και εκπόρθηση των Μογλενών το 1015 μ.Χ. από το Βασίλειο το Βουλγαροκτόνο κατά τους πολέμους του εναντίον του τσάρου των Βουλγάρων Σαμουήλ (βλέπε Ιστορία της Αλμωπίας). Η κατοίκηση της Χρυσής, βέβαια, τεκμηριώνεται από τα χρόνια της εποχής του Σιδήρου (1100π.Χ. έως 700 π.Χ.). Στην τοποθεσία 'Δυνατό Καραγάτσι', που τη χαρακτηρίζουν τρεις κατά σειρά λόφοι, έχουν βρεθεί τάφοι Αλμώπων αυτής της εποχής με κτερίσματα χάλκινες οκτώσχημες πόρπες, χάλκινα σπειρωτά βραχιόλια και σιδερένιες αιχμές δοράτων και ακοντίων. Από τη Χρυσή προέρχονται ακόμη ένα μαρμάρينو ανάγλυφο *Θρακός ιππέως* και μια επιτύμβια πλάκα με παράσταση μιας οικογένειας, μνημεία των ρωμαϊκών χρόνων. Επίσης, μια ενεπίγραφη πλάκα που αναφέρει πιθανόν το όνομα του Ιλαρίωνα, του πρώτου γνωστού επισκόπου Μογλενών, που ξέρουμε ότι ενταφιάστηκε στα Μογλενά περίπου το 1164 μ.Χ.

Στην κορυφή ενός από τους τρεις λόφους που προαναφέρθηκαν υπάρχει το *Σερβικό Νεκροταφείο*, που ήταν σε χρήση μέχρι τον Εμφύλιο ως νεκροταφείο των Προσφύγων. Εκεί ενταφιάστηκαν νεκροί στρατιώτες των Σέρβων που κατείχαν την οχυρή τοποθεσία στον Α? παγκόσμιο πόλεμο. Στο νεκροταφείο υψώνεται ένα θαυμάσιο επιτύμβιο μνημείο, που πρόσφατα ανατινάχτηκε από χρυσοθήρες. Η πρόσοψή του μιμείται είσοδο μακεδονικού τάφου και έχει εντοιχισμένη επιγραφή που υμνεί την πολεμική αρετή των νεκρών. Στο ύψος της Αλώρου ο χώρος που διασχίζεται από τον ποταμό λέγεται 'Καρά Ντερέ'. Σ' αυτό το σημείο καταλήγουν όλα τα επιφανειακά ύδατα της Αλμωπίας. Εδώ σώζονται και τα ερείπια μιας γέφυρας, γνωστής ως *Γέφυρας του Μεγάλου Αλεξάνδρου*. Αν και δεν έχει μελετηθεί και προσεχθεί αυτό το μνημείο, η ύπαρξή του ενισχύει τη σπουδαιότητα της Χρυσής σε παλαιότερους χρόνους και δίνει μια

σοβαρή ένδειξη για την κύρια διέξοδο της Αλμωπίας μέσω Κρανιάς. Σε οικισμούς του *Καρά Ντερέ* αναφέρει η παράδοση ότι έγινε και ο πρώτος εξισλαμισμός κατοίκων μετά την κατάκτηση της περιοχής από τους Τούρκους. Αναφέρει, λοιπόν, η παράδοση ότι ο Γαζή Εβρενός, ο κατακτητής της Αλμωπίας, έστειλε σε διάφορες εποχές στα Μογλενά εισπράκτορες ιππείς για εισπραξη κτηματικών και άλλων φόρων. Αυτοί, αφού εισέπρατταν τους φόρους, προέβαιναν σε βιαιοπραγίες και ατιμώσεις, πράγμα που έφερνε σε αμηχανία τους χριστιανούς των Μογλενών. Παρά τις επανειλημμένες διαμαρτυρίες των χριστιανών και τις αυστηρές διαταγές που έδινε ο Γαζή Εβρενός το κακό συνεχιζόταν. Απελπισμένοι οι χριστιανοί αποφάσισαν να δεχτούν τον ισλαμισμό, για να σωθούν. Γι' αυτό και έστειλαν στο Γαζή αντιπροσώπους τους, για να του δηλώσουν ότι εξισλαμίζονται. Αλλά και πάλι οι εισπράκτορες δεν άλλαξαν πρακτική. Αμήχανοι οι εξισλαμισμένοι πλέον Μογλενίτες παρακάλεσαν με δάκρυα στα μάτια το Γαζή να περιορίσει το κακό. Αυτός όντας φιλοδίκαιος και συνетός τους συμβούλεψε να κατασκευάσουν έξω από τα σπίτια τους ξύλινους φράχτες και να τους βάψουν άσπρους, έτσι ώστε, όταν κατά τις διαταγές του οι εισπράκτορες θα τους έβλεπαν, να μην ενοχλούν τους εξωμότες χριστιανούς. Αυτό και έγινε. Ο άσπρος φράχτης λέγεται στα Τουρκικά *τσικ - ακ*. Έτσι και οι εξωμότες αυτοί ονομάστηκαν *Τσιτάκηδες*. Από το 1997 άρχισε να κατασκευάζεται στη δυτική πλευρά του 'έκτου λόφου' το *Ανοιχτό Θέατρο Αλμωπίας*. Μετά την ολοκλήρωσή του προβλέπεται ότι θα καλύπτει όλες τις θερινές πολιτιστικές εκδηλώσεις του Δήμου Εξαπλατάνου και της Αλμωπίας γενικότερα. Η επιλογή της θέσης του είναι άριστη, καθώς στα μάτια του θεατή απλώνεται από ψηλά ένα θαυμάσιο τοπίο με το ρου του Μογλενίτικου ποταμού και το βυζαντινό κάστρο απέναντι. Το χωριό μετονομάστηκε Χρυσή το 1926. Ο πληθυσμός της Χρυσής, που από το 1923 και μετά είναι ανάμεικτος (Ντόπιοι, πρόσφυγες Μικρασιάτες και Πόντιοι), έδειξε εξαιρετική έφεση στα γράμματα. Με την απογραφή του 1920 (περιλαμβάνονται και οι Μουσουλμάνοι) η Χρυσή αριθμούσε 641 κατοίκους. Το 1961 έφτασε στους 834 κατοίκους . Με βάση την απογραφή του 1991 έχει 461 κατοίκους.

<http://lyk-exapl.pel.sch.gr/exaplatanos/xrisi.html>